

MAROSI GYULA

Törmeléktörténet – a létező szocializmus idejéből

Valamikor, a nyolcvanas évek elején levelet kaptunk Amerikából. Hosszasan gondolkodnunk kellett a feladó nevéen, ki is ő? Mivel mindkettőnknek derengett valami, az ismeretségünk utáni, tehát úgy húsz évvel korábbi időkben kellett keresgelnünk. Mikor rátaláltunk, ugyancsak elcsodálkoztunk: igazán felületes ismeretség, valamelyikünk baráti köréhez tartozó kívülálló barát volt, talán csak néhányszor találkoztunk vele.

Amikor elolvastuk a levelet, csodálkozásunk tovább nőtt. Azt írta, hogy az édesanyja kórházba került, szeretett volna legalább ez alkalommal hazajönni, de most se kapott beutazási vízumot. Kérve kér bennünket, keressük fel, látogassuk meg, ha bármire szüksége van, küld pénzt – pénz nem számít.

Nem igazán értve a dolgot, pár napra lemerevedtünk. Aztán egy este feleségem az alsó fiókból előszedte azt a cipősdobozt, amelybe az alkalmi fényképeket szoktuk berakni, egy órás kotorászás után felmutatott egy képet: ő az! A fekete-fehér képen mi vagyunk a főszereplők: valami összecsucukható ágy szélén ülünk, csipkegalléros blúz és fehér ing, még így öltözködtünk, széles, őszinte mosoly – jaj Istenem, szinte még gyerekek! Mögöttünk táncoló alakok, s mivel a vaku felvillanó fénye odáig már kevésbé hatékony, sötét arcú, táncoló alakok. Feleségem rábök az egyikükre: ez ő!

Hihetetlen, hogy a nők mikre képesek emlékezni! Már, ha akarnak. Valóban: a kép egy náluk megtartott házibuli alkalmával készült. Szólt az akkor még kincset érő magnó, forogtak az akkor még kincset érő, ki tudja, hányadik másolásból eredő, Elvist énekelgető szalagok, üdítőket meg vacak vörösborokat ittunk, felgöngyöltük a szőnyeget és táncoltunk, dumáltunk, ismerkedtünk, nagyokat röhögtünk – ezek a lakásokban megrendezett bulik voltak a létező szocializmus dögszagú unalmából való kitörési lehetőségek. Meg kicsiny lázadások.

Próbáltuk felidézni a fickót, miféle is lehetett. Nálunk valamivel idősebb, az biztos, de ezen kívül semmi. Se egy gesztus, se egy jópofa kiszólás, sajátos hobbi vagy ruhaviselet nem emlékeztetett rá, nyilván meglehetősen közepszerű volt, aztán, jellemző módon még csak annyi: mintha egy macskaarcú, szőke lány

lett volna a barátnője. Továbbra se értettük, miért nekünk írt? Igen: azt még hallottuk róla, hogy dobbantott – így neveztük, ha valaki kiszökött az országból, a hivatalosság nyelvén disszidált –, hogy milyen, a hatvanas évek elején még mindenképpen kalandos körülmények között, az homályban maradt, de annyit megtudtunk, nem a vakvilágba ment: bátyja a forradalom után dobbantott, volt tehát, aki pászorolja. Arra jutottunk, bizonyára vitt magával valami jegyzetfüzetet, kezdetben nyilván irkált is közelebbi barátainak, de ezek a kapcsolatok az időben lassan szétfoszlottak, és a jegyzetfüzet legalján lévőeknek maradtunk mi. Talán furcsa, de mindettől függetlenül úgy döntöttünk, meglátogatjuk az anyját. Mindkét fia Amerikában, elképzelhető, hogy itthon egy szál árva hozzátartozója sincs már életben, és ha – természetesen – nem is emlékszik ránk, örülni fog, hogy neki is lett látogatója. Rádásul még találkoztunk is vele! Ha percekre is: ahogy az emlékgép nyikorogva beindult, megjelent a konyhában a bulira szendvicseket készítő Mama, fürge kezű, a készülődő felfordulást bölcs derűvel kezelő, egyenes tartású asszony. Hogy ez a néhány percnyi, csupán csak átfutó találkozás mégis emlékezetes maradt, nyilvánvaló oka az addig csak régi fényképeken látott, különös hajviselete: hosszú, koromfekete haját koszorúba fonva viselte. Később még beszélünk is róla: hosszadalmas babramunka lehet egy ilyen koszorú elkészítése, s mivel egyetlen ősz szál sem található benne, nyilván festeti. Szüleinknél úgy tíz évvel idősebbnek látszott, és ők már öszültek rendesen. A festés mellett szólt a koromfeketében felderengő vörös, nemesfemes árnyalat – olyan volt, mint amikor egy újhaldas fekete éjszakán valahol a távolban tűz ég, nagy tűz, talán erdő, a látóhatár alatti távolban, és a tűz vöröse éppen hogy feldereng a fekete égen – ez a pompa kimódoltnak látszott. „Menjetez csak be!” – mondta, amikor megérkeztünk, aztán búcsúzóul beköszönt, némi tartózkodó kedélyeskedés után ment a testvérehez aludni. „Azért ne böggessétek túl hangosan a magnót!” Igen: évekkel később összefutottam vele egy áruházban, erről a különös hajviseletéről ismertem fel. Egyenes derékkal, megemelt fejjel haladt, ahogy egy koronás főhöz illik. Odaköszöntem neki, ő kedvesen biccentett és vonult tovább – fogalma sem lehetett róla, ki lehetek. Nem gondoltam volna, hogy ennek a különös hajnak még szerepe lesz az életünkben.

Pontosabb adatok híján kétnapos telefonálgatásba került, mire megtudtuk, hol találjuk. Bár addig sosem voltunk bent, ismertük az épületet: ha Budakeszi kör-

nyékére mentünk kirándulni, az autóbusz az előtte húzóúton kinlódta fel magát a meredélyen. A fák lombja mögül is jól látszott nagy, sárga tömbje. Tágas, szinte arborétumnak is beillő kertjébe belépve, közelítve hozzá a bazalt kockakövekkel kirakott úton, meglepett, valójában mekkora, s mily igényel épített – az autóbuszból ez nem látszott. Hihetetlennek tűnt, hogy dédapáink idejében valóságos palotát emeltettek a köz számára, eleve gyógyítás céljából – amelyhez nemcsak pénz kellett (nem is kevés!), de elszánás, önzetlenség és nagyralátó szellem.

(Kénytelen vagyok kilépni az előadott történet menetéből, még az írói fegyelmetlenség jogos vádját is vállalva: egyszerűen képtelenség szó nélkül hagyni, hogy megnyitása után majd’ száznegyven évvel később, a privatizációnak nevezett törvényes köz-fosztogatás során hogyan alakult ennek a páratlan épületegyüttesnek a sorsa. Hogy egyik napról a másikra bezárták, betegeit szélnek eresztették, berendezéseit, tudományos dokumentációit szét-hordták – részletes történetét persze másvalaki, egy nálamnál okosabb és elszántabb ember fogja megírni. Most, itt csak annyi: ha szó esett alkotó dédapáink csodálatáról, nem maradhat lejegyzés nélkül a pusztítás zsoldosai iránti mérhetetlen megvetés.)

A portás egy mellékszárnyhoz irányított bennünket. Ennek a timpanonnal ékesített magas kapujához is kőfigurákkal szegélyezett kocsfeljáró vezetett. A kapu két oldalán a tetőről lefutó esőcsatornák: bádognak szétrágva már, az esővíz méteres sávban lemosta a vakolatot egészen a nyerstégláig. Az elvtársi világban nem sok becsületük maradt a régi épületeknek, szinte mindegyik lelakva, málladozva, az eldugott mellékutcák házai még negyven év után is háborús sérülésekkel rágottan, búskomorságba süppedve álldogáltak – az Árpád-kori templomoktól az Országházig. A múltat – épületeivel együtt – végképp eltörölni szándékoztak, a hatalmat birtokló munkásosztály számára egy Szép Új Világot építettek, leginkább előre gyártott betonpanelből. Szörnyeteg kockatornyaikkal belerondítottak a magyar városok megbontott történelmi negyedeibe is – ezek még sokáig fogják hirdetni ízlésüket, kulturáltságuk színvonalát.

Néhány lépcsőfok után, egy szárnyasajtó megnyitásával széles, magas mennyezetű, zárt folyosón találtuk magunkat, ahol szinte arcul csapott valami förtelmes szag – nem is terjedt ki másra a figyelmünk. A fertőtlenítőszeres gázzagra emlékeztető kipárolgá-

sába valami csatorna- és savanyú hányásszag keveredett. Kényesek vagyunk a szagokra, igen: még a nagyváros levegőjét is bűdösnek érezzük, pedig bennszülöttként megszokhattuk volna gyermekkorunk óta, de ilyet még sehol sem tapasztaltunk, főleg egy kórháznak nevezett helyen nem. A folyosóról több kórterem nyílt, és amikor beléptünk a megadott számúba, a bűz szinte hatványozódott, és jóformán öklendezést kiváltóan elviselhetlenné vált: a vizelet és szétkent fekáliaszag mellé a belülről már oszlásnak indult testek hullabúze keveredett. Attól kezdve minden levegővétellel mintha egy szennyvíztisztító fogadómedencéjébe merültünk volna alá.

Szerencsére az ajtó melletti kiszolgálóasztalnál találtunk egy nővért. Középkorú volt, kissé elhízott, zsiros hajú és dagadt bokájú. Mondtuk, kit keresünk, ő csak bólintott és megindult. Alig lehetett a szorosan egymás mellé rakott vaságyak közti folyosón közlekedni. Ebben a kőpadlós, magas, elkoszolódott falú hodályban – később úgy hallottuk, valaha apácáknak otthont adó teremben – minden lehetséges helyet kihasználva, vagy harminc öregasszony vegetált. Merev, kiüresedett szemek, protézis nélküli, arcba zuhant, félig nyitott szájak, hajmaradványokat őrző, bőrrel fedett koponyák. Voltak, akik lerúgták magukról takaróikat, letépkedték ruháikat, már minden szemérem nélkül tárták a világba a természet által iszonyúan megcsúfolt testüket. Akik valamennyire az eszüknél maradtak, még reagáltak az ingerekre. Mind elmebetegnek látszottak. És a hangok: a terem magas, kopár falai szinte visszhangozták a nyöszörgéseket, nyögéseket, a fel-felhangzó sikoltásokat, a monoton, fennhangon mondott, leginkább káromkodásokat daráló szövegeket, az agonizálók felcsuklásait. A magas falak egyik hosszabbik oldalán bár keskeny, de magas, csaknem a mennyezetig érő ablakok, rajtuk tejüveg. Fényük-tört, a kinti világ ragyogásait közönyös, tompa világossággá törő felület. A korhadó fa és az elrozsdállt vasszerkezetek miatt az ablakokat már nyilván nem lehetett kinyitni.

A nővér nemhogy ráérősen, de kimondottan lassan haladt – mi utána. Mintha szándékosan időt hagyott volna a szemlélődésre. Később találkoztunk a másik nővérral – ő is középkorú volt, kissé elhízott, zsiros hajú és dagadt bokájú –, és ő is mintha alvajáró lett volna. És a fülük is bedugult: meg se hallották azokat a hangokat, melyekre mi fejünket kapkodva, rángásokkal reagáltunk. Bádognak arcukkal olyan közönyösnek látszottak, mint a hullaegetők. Haragot éreztem

irántuk, ilyeneket gondoltam: ha pofonvágnám valamelyiküket, akkor is ilyen közönyösek maradnának? És lekicsinylést lehetőségeikhez képest viszonylagos elhanyagoltságuk miatt: egy nő minden élethelyzetben igyekezzen csinos és vonzó maradni – ezt diktálta ösztönös férfiségem. Nyilvánvalóan még testszövetekbe is beleette magát az állandó tartózkodási helyük büze: hát hogyan lehet egy ilyen nőt intim percekben gyengéden szeretni? Undorítóak... Később – mert ennek a látogatásnak az élményét egykönnyen nem lehetett levetni, talán máig sem sikerült –, a sok hatására a róluk alakított primitív véleményem a visszájára fordult, valami emberfeletti szeretet angyalai lettek. Lelassultak persze: ha egész nap rohangásznának, mint a mérgezett egér, akkor se tudnának harminc haldoklót tisztességgel ellátni. Egyszerűen kimerültek: lehet, hogy nem nyolc, de tizenkét órás a napi szolgálatuk, és utána várja őket az otthoni munka. És kénytelenek persze a közöny álarcát felvenni: takarékoskodniuk kell az energiáikkal. Az elmúlás biológiai folyamatát kísérő jelenségekkel szemben úgyse tehetnek semmit. Bizonyára találhatnának más munkát, akkoriban ez könnyű volt, még az egészségügyben is, borralalós, tisztább munkát, tehát nem a puszta megélhetésükről, társadalmi kényszerről van szó – ez a sejtelen aztán felburjánzott és azon véleményre növekedett, hogy talán nem is evilági lények ők, valami felfoghatatlan parancs rendelte ide őket. Lekopasztott lelkünknek felfoghatatlan, misztikus parancs. Valakitől azt hallottuk, valaha az épület eme részében apácák laktak, betegek ápolására szentelt életű kedvesnővérek – talán ez is szerepet játszott véleményem átfordulásában.

A nővér megállt egy ágy mellett és azt mondta: „ő az,” és mi azonnal visszaigazoltuk: „igen, ő az!” Egy múmia-néni feküdt az ágyon, összehajtogatott pokrócokkal némiképp megemelt háttal, csontkezei a takarón, ahogy egy jó kislányhoz illik, és a haja...! Bár meggyérült, a réseken átderengett gyertyaviasz fejbőre, de a maradék hosszú és koromfekete! Valami ügyetlen kis kontyba összecsomózva a feje tetején: ezt ő csinálhatta magának, a kezében maradt emlékezet gépiességével, a nővéreknek erre nem juthatott idejük. Hogy ez a maradék haj megőrizte-e mély, tűzvörös árnyalatát, a tejüvegek lefojtott fényében rejtve maradt. Még erőtlen fejtartásában is felsejlett valami hajdan volt királynői mivoltából. Köszöntöttük, hús nélküli szája szögletében mintha mosoly jelent volna meg, és magyarázkodni kezdtünk, kik vagyunk.

– Mondják meg neki, hogy egyen! Nem akar enni... Pedig enni muszáj! – mondta a nővér és ment a dolgára. Gyorsan a köténye zsebébe csúsztattam egy előre elkészített, négyrét hajtott százforintost, nem köszönte meg, úgy tett, mintha észre se venné. Tulajdonképpen őszinte volt: akár adunk pénzt, akár nem, többet úgyse tud tenni.

A néni szemében értelem csillogott, talán még érdeklődés is, de beszédünkre semmivel sem reagált. A fia nevét mondtuk, ő küldött minket ide, aztán csak a nevet, egyre hangosabban, felváltva vagy tucatszor. Semmi. Pihenőket tartottunk, hagyunk időt a váratlan, idegen megjelenésünk oldására és kezdtük újra. Mondogattuk a fia nevét, a fia nevét... Be kellett látnunk, a helyzet olyan, mintha egy kétségtelenül értelemmel rendelkező lénynek, mondjuk egy vastag üvegfal mögött üldögélő gorillának akarnánk elmondani valamit. Hanganck nem jut át az üvegfalon, és ő nem is akar kapcsolatba kerülni velünk. Feleslegesnek tart a maga világába beereszteni bármit is. Csak úgy néz minket, mint egy elé vetített, hangtalan mozgóképet.

Az éjjeliszekrényen egy műanyag tányér, benne zsír nélküli, liszttel sűrített leves, zöldborsó szemekkel és sárgarépa darabkákkal, nem tűnt úgy, mintha hiányozna belőle valami, legfeljebb csak kevéske – talán hogy ne jöjjünk teljesen hiába, feleségem próbálta megetetni. Összezárt, hús nélküli szájához érintett alumíniumkanál gyenge nyomására sem reagált. „Nem csoda – suttozta a feleségem –, hogy ezt a szart nem akarja megenni...” Még a Moszkva téren, a körpavilonban vettünk két krémet, kórházi látogatáskor illik vinni valamit, belevágott az alumíniumkanállal a vanília illatú habba, azzal próbálkozott. Még beszélt is hozzá: „Tessék megkóstolni... Ez finom!” még kissé erőszakos is volt, megpróbálta a kanállal felfeszíteni a szájzarat, hátha egy picit megérezett íz megnyitja... De még ez a határozott érintés se tudta áttörni az üvegfalat. Arra jutottunk, alighanem már kihalt belőle a születésünk pillanatától minden élőlényben jelen lévő táplálkozási ösztön.

Mégse hiába hoztuk azt a két krémet. Negyedórás ott tartózkodásunk legkínosabb mozzanata az volt, hogy a hátunk mögött lévő ágyon fekvő vénasszony időnként rárikácsolt a feleségemre: „Kurva!” Feje a párnán, teljesen kopaszon, az állán ritkás, sötét szőrszálak, szeme egyre tágulva izzott, szinte a féktelen gyűlölet hevében, rángások kezdtek végigfutni a testén és ezeknek a rángásoknak az energiáit fel-

használva lassan felült, reszkető kezével a feleségre mutatva elriácsolta magát: „Kurva!”, aztán az erőfeszítéstől elgyengülve feje visszazuhant a párnára. Bár ő nem volt csontsovány, inkább az látszott, mindig is jó húsból lehetett, mert mégiscsak lefogyva lefegett a megnyúlt, petyhüdt bőr a szeme alatt, de főként a tokáján, mint valami odaragasztott idegen anyag, mozdulataira rándult, csapódott.

Néhány percig úgy tűnt, elvesztette az eszméletét, de aztán újra kinyitotta a szemét, az lassan izzani kezdett, megjelentek a rángások... Még egy emberroncsból is nehezen lehetett elviselni. A kimondott szó értelmén túl, a talán nem is emberi hang is

ijesztő volt, de a tekintetéből, szinte a túlvilágról ránk korbácsolt gyűlölet... Akkoriban a gyűlölet elviselésében még ártatlan lelkű kezdők voltunk – a látszólagos társadalmi béke érdekében erőszakkal a mélyebb rétegek alá nyomva ritkán buggyant elő, jobbára a magánszférák bugyraiban fortyogott, tehát nem volt szükségszerű, hogy mindennap szembesüljünk vele. Mélyen sebzett, a szívünkre vettük, és minél előbb szabadulni szerettünk volna tőle. Be kell vallanom, most, hogy a pártoskodó demokráciára váltva, a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva naponta az arcunkba lötytyentik a gyűlölet valamilyen mocskát, hiába is növesztünk magunkra védekezésül vastag, érzéketlen bőrt, hiába hordunk tömítő vattát a fülünkben és csak magunk elé, a talpunk alá nézünk: így is nehéz elviselni – ép lélekkel talán nem is viselhető el igazán. Még úgy se, ha pontosan tudjuk, hogy a hivatásos gyűlöletkeltők pontosan tudják, merre a pénztár és mennyi a gázszi.

Feleségem egy afféle eszmélkedési állapotot kihasználva, egy hirtelen fordulattal a vénasszony ágyára tette a feleslegessé lett, papírtálcás krémeseket, nyújtotta a kanalat: „Tessék... a néninek hoztuk!” A roncs megdermedt. Felizzó szeme a süteményekre rándult, nyeldeklő gégeje megremegtette a tokáján kinyúlt bőrt. „Tessék...!” Bár hosszabbnak tűnt, de csak néhány másodpercig tarthatott ez a

merev állapot, aztán, mint a vércse az áldozatára, oly hirtelen csapott le az egyik krémestre. Belemarkolt és a szájába tömte. A következő villámmozdulattal eltüntette a másikat is: fogatlan szája úgy működött, mint egy vízelnyelő szivattyú.

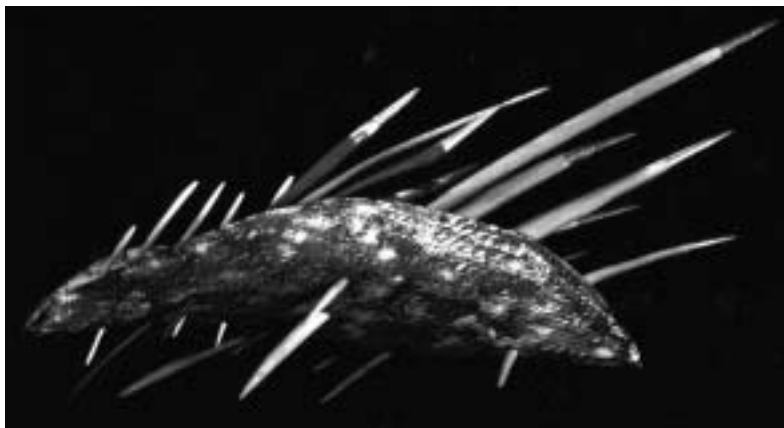
Feleségem magára parancsolt nyugalommal letette az éjjeliszekrényre a tálcát és a kanalat, aztán táskáját felkapva, több figyelmet már nem pazarolva a hely-

zetre, menekülés-szerű sietséggel megindult kifelé. Én, afféle tanács-talan férfibotladozással utána: útközben – úgy éreztem, nem véletlenül – összeakadtam a másik nővérrel: ő is megkapta a neki előkészített, összehajtogatott szásasát, ő se

köszönte meg. „Majd még jövünk” – mondtam, bár nem voltam biztos benne.

A nővérrel való foglalatosság közben, visszafordulva láttam, hogy a krémestnyelő, szakállas vénasszony hunyt szemmel, nyögdecslős, kéjes arccal az ujjait nyalogatja. Emléke kitörölhetetlenül velünk marad, és ha időnként fel-felbukkan, szinte hozzáragadva jön vele az első spontán kommentár: „Óh, édes Jézusom, micsoda szörnyeteg élete lehetett szerencsétlenek!”

Hallgatagon zötykölődtünk az autóbuzson hazafelé. Negyvenéves korunkra kialakított és megfelelően működőnek nyilvánítható lelki egyensúlyunk a látogatás hatására teljesen szétesett. Vad kamaszlázadások dúltak bennünk. Józan belátásra képtelen anarchista dühök. Úgy éreztük, eltunyult, elhülyült kispolgárokra lettünk, akik üdvözült pofával nyalogatják a nekik csöpögtetett rózsaszín szirupot, s közben bármit megtörténhetik a hátuk mögött. Ilyen megbilient állapotokban jobb hallgatni, mert könnyen előbukkan a semmirevaló bolond beszéd – ami aztán kötelez. Az emberi agy ilyenkor még nem mer a probléma közepébe vágni, csak sompolyog körülötte, felméri az erőviszonyokat, mellékvágányokra tolat vesztegelni, az egész úton ilyesmik jártak a fejekben – talán a legnehezebben tűrhető bűz miatt: – milyen lehetett, amikor az első világháborúban,

Tarajos süli (1995, fa)

három-négy nappal egy gáztámadás után, zászlóaljnyi katona már oszlásnak indult holttestét kellett kihordani a lövészárokból... Úristen! Úristen...! Meg hogy a szibériai gulágokon valóban nem lehetett mást tenni a negyvenfokos hidegben, csak egymásra rakva tárolni nyárig a csonttá fagyott tetemeteket, mint a fahasábokat... A kátyús úton olykor nagyokat zötytyent a busz.

Hazafelé menet vettünk egy üveg vörösborot, jobb fajtát, segített ellazulni, elaludni. De így is csak vékonyhájúra sikerült az alvás, egész éjszaka járt az agyam, mint egy lefagyott számítógép dolgozott keményen az összekuszálódott semmiben. Aztán hajnaltájt felébresztett: megvan az egyetlen lehetséges megoldás! Magunkhoz vesszük a nénit, elhelyezzük a kisszobában, és félállásokat vállalva, felváltva vele lehetünk egész nap. Rendes ételekkel etetjük, és ha bármikor kell, tisztába tesszük, beszélünk hozzá, nevetgélünk, megfésüljük maradék szép haját, simogatjuk a csontkezét. Ilyen az emberi agy: mindenképp talál megoldást, ha máshol nem, hát az örületben.

Úgy negyedórát tölthettünk a teremben, hajunk, bőrünk és a rajtunk lévő ruháink magukba szívták a fertelmes bűzt. Fürdés és fejmosás után is, nemcsak egymáson, de saját testünkön is éreztük – úgyhogy másnap, munka után futás az uszodába, a szauna az izzadmányokkal együtt kipurgálta. Fehérneműinket a mosógép a leghosszabb ideig tartó, legforróbb vízzel mosó programmal megszabadította ugyan, de felsőruháinkat tisztítóba kellett adnunk. Hiába: enyhén ugyan, talán csak az emlékek által megerősítve, éreztük bennük a gyomorforgató szagot – talán csak hisztérikus tiltakozás volt ez az életünkbe belépő, addig nagyjából a tudatunk mélyére ásott halál ellen. Majd csak egy hétig a teraszra kiakasztva, napsugárral fertőtlenítve, széljárással átöblítve lesznek hordhatók ismét.

Bejelentkeztünk az osztályvezető főorvos asszonyhoz, mondjuk így: egy beszélgetésre. Két napra rá, egy délelőtti órára kaptunk időpontot. Jól jött ez a kis haladék, lehetőséget adott a higgadásra. Valószínű, ha azonnyomban a színe elé kerültünk volna, a kellő tisztelet magadásának szándéka ellenére is, csak kibukott volna belőlem a még nyers indulat és valami gorombaságot vágtam volna a fejéhez. Ilyesmit: „Ha ezek az emberek életfogytiglanra ítélt rablógylkosok lennének, akkor se érdemelnék, hogy így dögljenek meg!” Vagy az arcába ordítot-

tam volna: „Nem szégyelli magát, mégiscsak orvos létére egy megsemmisítő táborhoz adni a nevéd?!” Vagy: „Ha valóban ennyire szegény ez az ország, csak ennyit telik tőle, akkor nem lenne-e tisztességebb a Dunába lőni őket?” Bizonyára képtelen lettem volna fegyelmezni magam: akkor még belülről valami azt súgta: igen, ezt kell tennem! Legalább ennyit. Jogom. Kötelességem. Lehetséges, hogy mindezt a főorvos asszony is tudta, elvégre nyilvánvalóan tanult pszichológiát – vagy megtanította rá a gyakorlat –, talán nem véletlenül nem tudott még aznap tízpercnyi időt szánni ránk?

A haladékba kapott időben ilyesmik forogtak a fejemben: most aztán két szememmel láthattam az igazi poklot. Óh, a középkori freskók gyeheennai, gonosz pofájú, patás ördögeivel, ijesztő szörnyeivel, örökkön lobogó tűzével, vasvilláival és láncokkal ehhez képest szinte kedélyes helyek. Örök elkárhozásra ítélik ugyan a bűnösöket, örökkévaló szenvedésre a parancsolatok ellen vétkezőket, de mégis, talán valami emberléptékű, naiv jószívűség kisugárzásában, az idők végeztével még ők is reménykedhetnek a feltámadásban – itt, az igazi, földi pokolban, ítélet nélkül, bűnösök és szentek egyaránt, oszlo teszték bűzében és a szeretet leghalványabb jelenléte nélkül visszavonhatatlanul kárhoznak el.

De a lassú, sorvadásos halál ilyen. A tragikusan gyors: kegyelem. A lassú leépülésben, melynek elején még tisztán látszik a vég, menet közben, valamikor, talán még odaadó szeretet jelenlétében is, beleroppan a tudat. Összeroskad az Idő, és lebomlik az Én. A személyiség és a lélek nélkül maradt test, mint egy sós vízben ázó primitív fehérjehalmaz bűzleni kezd. Megszűnik az eredendő bűn tudata, a tragikum félelme, talán még a fájdalom is – a tudat nélküli vegetálásban jelentőség nélküli esemény a halál is. Mégis, megfogadtam magamban: nem így fogok meghalni. Még idejében, ítélőképességem birtokában be kell majd szerezzek valami mérget, vagy inkább férfihez illőbb, megfelelő fegyvert.

Az osztályvezető főorvos asszonyhoz ugyanabban az épületszárnyban, de egy másik folyosón át lehetett eljutni – egy emelettel feljebb. A földszinti résszel megegyezően meglepően széles és magas volt ez is, egyik oldalán ablaksorral, az ablakok közti szakaszokon méteres, hiánybetegségektől szenvedő szobanövények. Az ablakokkal szemben ajtóik, nyilván a kórtermekbe való bejáratok. Jóval később, talán egy év múltán az jutott az eszembe: be kellett

volna néznünk a többi kórterembe is. Tehetetlen kívülről, de a még mindig mardosó szégyenérzet miatt (s talán már önmentegésként is): hátha csak a miénk volt az egyetlen pokolbéli bugyor, itt gyűjtötték össze azokat, akiknek senki hozzátartozójuk nincs – hiszen nem létezhet egyetlen olyan, nyomorba és megalázottságba szokott magyar se, aki elviselné, hogy ilyen körülmények között lássa az anyját vagy az apját.

Korábban érkeztünk, maradt kis időnk szemlélődni. Itt nem volt ugyan bűz, mint egy emelettel lejjebb, de a soha ki nem nyitható ablakok miatt itt is áporodott volt a levegő, a fertőtlenítőszerkezhöz valami hitvány közétkeztetés leégett liszt- és hagymaszaga keveredett. Viszont megjelent a kultúra: az ajtók közötti falakon léckeretben ismert, híres festmények reprodukciói – talán a valahai vacak nyomdafestékek miatt besötétedtek, kifakultak a színeik, esetleg a védő üveglapok szürkültek el, akár a rájuk tapadt kosztól is. A képek alatti részeken hosszú padok, mint egy vidéki vasútállomás várótermében. A padokon férfiak, nők vegyesen – mindnyájan olyan ötven körülire néztek ki, viselkedésük alapján tíz-húsz évvel idősebbeknek. Nemigen beszélgettek egymással, csak üldögéltek, kissé összeroskadva, nagyrészt maguk elé, esetleg az ablaküvegeken túli távol semmijébe néztek. Időnkénti mozdulataik mintha egy lassított filmből valók lettek volna, szinte kockányira, kissé darabosra lassított filmből. A kórházi, szalagokkal összefogható egyenhálóingek felett kirojtosodott fürdőköpenyek, színehagyott kardigánok, a lábakon elnyűtt papucskok, esetleg félretaposott sarkú, fűző nélküli utcai félcipők. Bár nyilván, mint a kórházakban általában, itt is tilos a dohányzás, néhányan mégis bagóztak. Mélyből feltörő váladékokat felköhögve, elszántan. A harakolásokhoz csak valamelyik kórteremből kiszűrődő női hang kapcsolódott, amint megemelt, határozott, türelmének végső határán mozgó tónusban veszekedett valakivel – de ez valahogy nem volt bántó, mintha ezen a helyen ez volna a csend. Egyszer csak megjelent egy, a jelen lévőknél fiatalabb, javakorúnak nevezhető férfi, hálóingét a melléig feltúrva, meztelen alsótesttel. Nem volt felajzva és nem tűnt vigyorgó magamutogatónak, csak jött, mint egy holdkóros, félálomban csoszogva, talán nem is érzékelve, hogy szemérme fedetlen. A padokon ülők észre se vették.

Ez volt a X. stáció helyszíne, ahol az ember fiát megfosztják ruháitól. A Golgotán feljebb, itt egy

emelettel lejjebb a XI., ahol már keresztre feszítik. Nincs visszaút: hamarosan elkövetkezik a XII., ahol az emberfia meghal a kereszten.

Az osztályvezető főorvos asszony hasonlatos volt nővéreihez: középkorú, kissé túlsúlyos, simán hátrafésült haja gondozatlannak hatott. Nyakában vékony aranylánc – talán egy műtéti heg, pajzsmirigy-operáció nyomainak semlegesítésére való. Mozdulatai is lassúnak hatottak, mint a nővéreké, valami túlzó nyugalmat árasztottak. De a szeme nagyon is élénk volt: miután leültetett íróasztala elé bennünket, ide-oda cikázva, leplezetlenül felmért minket, arcunkon túllépve a veséinkbe nézett. Habogva kezdtünk történetünkbe: egy régi, Amerikába szakadt barátunk felkérésére vagyunk itt... Azt kérte, ha amennyiben szükséges, s ha amennyiben pénzen múlik... segítsünk anyja életkörülményeinek feljavításában... vállalja a többletköltségeket... Szóval: többször is, nyomatékkal meglebegtettük a pénz szagát, sőt, a dollár illatát. Szemrebbenés nélkül hallgatta, de érezhetően nem került el a figyelmét. Ahogy egyetlen gesztusunk, megfogalmazásunk, hangszínünk se. Bizonyára felmérte még a feleségemben és a bennem lévő kompromisszumkészség és határozottság különbözőségének fokát is. De nem szólt egy szót sem, néha lassan, aprókat biccentve biztatott minket a további beszédre. De hát mit is mondhatott volna? Idegenek voltunk, fene tudja, honnan szalajtottak. Mesécskénk minőségét felmérve, lehettünk akárhonnán, akárki megbízásából szalajtottak – ennek a lehetőségnek is adhatott esélyt. Meglátogattuk a nénit, mondtuk, és úgy gondoljuk, hogy... Valóban, a körülmények lehetnének jobbak... Az étkeztetés, a gondozás... „magasabb színvonalú”...: ezt én nyögtem be, mert annyira művelt vagyok... „A szükséges anyagi háttér biztosításával magasabb színvonalú...” A főorvos asszony ezekre a megállapításokra is csak bólogatott.

Ez már a „létező szocializmus” korszaka. A hatalom emberei, vagy csak a fennálló hatalmat hivatalból képviselők – mint a főorvos asszony is – már nem utasítottak el hisztérikusan bármi kritikát, már nemcsak mocskolódoó viszontvádkodásokkal válaszoltak. Nem tudom, ki találta ki erre a korszakra a „létező szocializmus” elnevezést, kitűnően találó volt. És mindkét oldalról használható. „Tudjuk, elvtársak, hogy ez még nem az igazi, még csak a létező... De dolgozunk rajta...” „Az elméletekben lévő szocializmus csak fantazmagória, ez a létező, tehát a létező...” A rendszer alapvető dogmáit – szer-

vi hibáit – nem érintve, napi, praktikus ügyekben kialakulhatott valamilyen párbeszéd, akár gyümölcsöző is. Lehetett játszani, már nemcsak a korbács suhogtatásával, de a mézesmadzag húzogtatásával is. Már nemcsak ellentmondást nem tűrve a proletár öntudat dübörgött, de az okos és ügyes fiúkból a kézen-közön tollasodás egymásra kacsintó sunyi mosolya is előbújhatott. Az internacionalizmus szent dogmáinak hibátlan felsorolása közben a szájak szögletében megjelenhetett egy mindezeket lenullázó mosolyka. Akkoriban az a jópofaság járta, hogy mi vagyunk a béketáboron belül a „legvidámabb barakk”. Barakkunk főbejárata fölé, félkörívben elhelyezett betűkkel pedig ez volt írva: „A cinizmus szabaddá tesz!” Akik szabadságvágyának ennyi is elég, nosztalgiával gondolhatnak e korra.

A főorvos asszony végül azt válaszolta, hogy az egész egészségügyi rendszer bizonyos átalakítások előtt áll, melytől ő szakmailag, de emberileg is sokat vár, biztos benne, hogy újfajta megoldásokra is lehetőség nyílik. Az intézményen belül is alakult egy munkacsoport, mely az adott anyagi lehetőségeken belül végrehajtható reformtervezeteket dolgoz ki, megszüntetve bizonyos párhuzamosságokat, feltárva rejtett tartalékokat, és hogy ennek a munkacsoportnak ő is tagja. A „létező” szellemiségének megfelelő, mesterien kimunkált kiselőadást hallottunk tőle – ezt a kommunikációs technikát majd a demokratikus berendezkedésre áttérve csiszolják briliánssá immár választott honatyáink. Bennem ágaskodott az indulat: azért ne szereljen már le egy ilyen átlátszó dumával, szólni akartam, nem is tudom, igazán mit, de valami keményebb dolgot... A két szemünkkel látott helyzetet azért ne lehessen ilyen simán elnyálazni... De ő egy kellemdús mosollyal – a hivatalosság felsőbbrendű kellemdús mosolyával – jelezte, van még mondanivalója. „Írjanak a barátjuknak, hogy mihamarabb küldjön egy felhatalmazást, egy kinti ügyvédi iroda ellenjegyzésével ellátott felhatalmazást, melyben feljogosítja önöket, és konkrétan milyen vonatkozásokban, mert ez fontos ugyebár, az édesanyja ügyeiben eljárni.” Belénk rekkent a szó. Óh, Istenem, hát hogyan is lehetünk, már negyvenévesen ilyen kiscserkész lelkűek! Hogy azt hittük, a részvét, az önzetlen segíteni akarás elegendő, hivatalos, pecsétes papír nélkül bármire is! A főorvos asszony természetesen észlelte megtorpanásunkat, úgyhogy immár, kivívott fölénye tudatában afféle jóemberi, lágyabb hangnemre válthatott: addig is majd személyesen utána néz a

dolgoknak, mindig adódnak lehetőségek... Egy papírra felírta nevünket, címünket, telefonszámunkat is, ha úgy alakulnak a dolgok, hogy jól jön a segítségünk, tudjon értesítést küldeni.

Nem kaptunk soha semmiféle értesítést.

De akkor akár elégedettek is lehetünk volna a találkozás eredményével. A főorvos asszony hozzáállását akár korrektnek is minősíthettük, mi mást mondhatott volna az első pofavizit alkalmával? – a feltételes mód csak annak szólt, hogy éreztük, bármi érdemi cselekedet végrehajtásához nagyon szorít az idő. Tudtuk, még néhány kört kell futnunk, s mint más, jó orvost kereső esetekben, ismeretségi körünkben valamilyen személyes kapcsolatot kell keresnünk, szóval még egy ideig nyálazni kell a dolgokat, míg a kölcsönös bizalom jegyében szerényen eléje csúsztatjuk íróasztalán a dollárokkal bélelt borítékot.

Sürgősen levelet kellett írunk barátunknak. Tartalmát illetően néhány dologban előre megállapodtunk – aztán mégis elvacakoltunk vele éjfélig. Nem írhattunk arról, hogy valójában milyen körülmények között, bennünket is felháborító körülmények között találtuk meg az anyját – úgy gondoltuk, ez esetben azonnal repülőre ül, Bécsbe érkezve kiveteti taxival magát a magyar határra és összeverekszik a magyar határőrökkel – csak annyit: „az itteni lehetőségek között is szegényes helyzetben”, majd megérti maradék magyar agyával. Megírtuk, hogy nem ismert meg minket, de rögtön enyhítően: „ami nem csoda, hisz húsz évvel ezelőtt félórára találkoztunk”, azt már nem, hogy feltételezésünk szerint már őt se ismerné meg. Írtuk: egyelőre ne küldjön pénzt – eddig csak a gondozónővéreknek adtunk, dollárba számítva nem túl jelentős borraalókat. „Komolyabb összegek hatékony felhasználásához, az itteni közállapotok dzsungelében még kapcsolatokat kell keresnünk” – ezt a kitéltet azért is tartottuk fontosnak, nehogy azt higgye az amerikai agyával, hogy rástartolunk a dollárjaira. Írtunk a főorvos asszonynál tett látogatásunkról – némi kis jellemzést is adva róla –, és arról, hogy – épp az ő javaslatát követve – küldjön számunkra, lehetőleg gyorsan, valamiféle hivatalos meghatalmazást édesanyja ügyeinek intézésére, mert „bizonyára vannak itthonról emlékeid: e nélkül a bürokraták minimum körberöhögnek.”

Úgy volt, hogy másnap, munka után ezt a fogalmazványt átmásolom egy légipostai hártypapírra és feladom expressz. De aztán másnap, ébredés után, kávéfőző félálomban – amikor az álmokban fogant

zseniális gondolatok szárba szökkennek – eszembe villant, hogy amerikai barátunk alighanem „feketesegű”. És akkor...

Magunk között, baráti társaságunkban feketesegűeknek neveztük azokat, akiket a rendszer emberei hatalmukra nézve valamiért különösen veszélyes elemeknek tartottak. Éljenek bár bel-vagy külföldön, nem győzték szapulni, rágalmozni, lejáratni őket. A nyugaton élőket kevésbé ismertük – jórészt az '56-os forradalomban játszottak vezető szerepet, a Szabad Európa Rádió körül tevékenykedtek, esetleg a marxista esztétika értékrendjét figyelembe se véve, antikommunista propagandistának minősítették – nevükkel időnként találkozhattunk a hazai sajtóban, amint éppen elátkozzák, esetleg nézeteik – nem közölt, általunk nem ismerhető nézeteik – ellenséges, tarthatatlan voltára oktatják ki őket. Egymásnak adogatva olvastuk a határon becsempészett, tiltottnak minősített könyveiket, de egységes, határozott képünk nem alakult ki róluk. Nagyjából csak a hazai feketesegűeket ismertük: az értelmiségi körökben szájról szájra terjedtek históriáik. Az itthon élők természetesen nem terjeszthettek mondjuk vaskos antikommunista nézeteket, de a besorolás elnyerésére erre nem is volt szükség: elegendő volt valamely szentséges párthatározat ostoba, esetleg káros, vagy átlátszóan sunyi voltáról szót ejteniük. Ezt a státuszt leggyorsabban és legbiztosabban úgy lehetett elnyerni, ha valaki a magyarság érdekeiről kezdett beszélni. Hagyományairól, igaz történelméről, lelki vagy éppen demográfiai állapotáról. Ilyenkor azonnal megszólaltak a harsonák: „Nacionalizmus!” S ha valaki még azt is merészelt, hogy a trianoni rablóbéke nyomán a határokon kívülre szakadt hárommilliónyi magyart is az összmagyarság kebelére vonja, a harsonák, az új birtokosok harsonásaival megerősítve oly hangerőre kapcsolnak, hogy meghasogatták a vörös csillagokkal ékesített internacionalista egek kárpitjait is: „Sovinizmus! Irredentizmus! Burkolt szovjetellenesség!” Ebben a nyolcvanas évek elején létező szocializmus puha diktatúrájában már valóban nem léteztek kényszermunkatáborok, nem bőrtönöztek be senkit egy politikai viccért, de maradtak még bőven az elítélt húsába vágó büntetési lehetőségek: kirúghatták a munkahelyéről, bevonhatták az útlevelét, még a „baráti” országokba se dughatta ki az orrát, az elvtársak számára kiépített „K”-telefonvonalon percek alatt végigfutott az ukáz: többé egy sort se szabad, még korábbi írásaiból se

kinyomtatni tőle, a pártlapban töredékes, nem ritkán meghamisított idézeteket kiragadva bizonyítani, hogy éppen a dolgozó magyar nép ellenségeinek kezére játszik. Hivatásos spiclit állítottak rá, zaklatták barátaikat. És persze, ha nem is nyíltan, lehallgatták a telefonját és felbontották a leveleit. A hazai feketesegűség elviselésére nemcsak szilárd jellemre, de valami született konokságra is szükség volt. Mindezek mellett, nagyon is súlyosan ott lapult a múlt árnyéka: semmiféle garancia nem volt arra, hogy ez a „puha diktatúra” valami nemzetközi bonyodalom vagy a moszkvai legfelsőbb párhatalom vénemberei közti hatalmi harcok következtében ne vaduljon be újra. A Vöröshadseregnek az országba özönlésétől kezdve az '56-os forradalom megtorlásáig, a megtörtént ezeryi rémtörténet közül minden magyarnak volt egy vagy akár több, személyére szóló rettegettörténete. Megtörtént események, vagy olyanok, amelyek akár megtörténhetek volna. Nekem például Mansfeld Péter esete, akit kiskorúsága ellenére halálra ítélték – pedig a harcok során nem is ölt meg senkit –, majd tizennyolcadik születésnapján felakasztottak. Talán azért ő, mert egykorúak, mindketten 4-esek voltunk. Magától értetődően vettem magamra sorsa tanulságát. Minden magyar lelkében ott lappangott az elvtársi gyűlöletképeség és bosszúvágy ismeretének koromfekete árnyéka.

Csak a teljesség – és mulatság – kedvéért: a „feketesegű” ellentéte volt a „kinyaltsegű”. Ilyen volt például az a televíziós személyiségnek kinevezett fecserésző, akit egyszerűen nem lehetett levakarni se a képernyőről. Ha már nagyon untuk és átkapcsolunk a második adóra – akkoriban csak két hazai sugárzású műsort lehetett fogni a készülékeken –, ott is ő fecserészett egy régebbi felvételtől. Vagy a művészvilág, köztük írófélék is persze, azon csoportja, melynek tagjai – április negyedikén, hazánk felszabadulásának ünnepén – szépen sorban, szinte nevetséges menetrendszerűséggel megkaptak minden művészeti és állami díjat és kitüntetést – emlékszem, vihorászva totóztunk, sok találattal, hogy most ki következik. És természetes módon idetartoztak a haladás és a modernitás jelmezébe öltözve a feketesegűek ellen nagy pofazacsókkal harsonákat fújók. Bizonyára megvoltak a más szakmák kiválasztottjai is, de csak ezekre figyeltünk – úgy nagyjából. Akkoriban nem tudtuk, de még a titkoszolgálatoknak is ki volt adva, kiket kell „megfuttatni” – bizony, bizony, kiválóságokra oly rátarti,

kinyaltseggű barátocskáim. És az elvek egyeztetésével kijelölt játszóteret diszkréten belebegette a valutának mámorító érzéseket keltő forint illata. A „kinyaltseggűség” mibenlétét egyszerű volt átlátni, de – megint csak a teljesség és a mulatság kedvéért – e kategóriában is sokszor csak a vállunkat rándíthattuk: még a rendszer logikájának ismeretében is sokszor érthetetlennek tűnt, miért kinyaltseggű egy-egy nagyon is átlátszó nagypofájú.

Akkoriban úgy gondoltuk, a rendszer sajátossága ez. Hisz annyira tökéletlen, hogy szinte csak „létező”. Aztán áttérve a többpárti parlamenti demokráciára, ugyanezzel a gyakorlattal kellett találkozunk: a pártbozotosokból elő-előbukkanó kurzuslovagokkal. Ezt a lehangoló, de mégiscsak váltógazdálkodást legnehezebben a régi, akár klasszikusnak is nevezhető nomenklátúra kinyaltseggűjei viselték el – bár demokraták lettek ők is, nagyrészt ráadásul „szabadok”, de a hatalom éltető és biztató lábmelege közelségből kikerülve, országra, de főleg világraszóló, gyűlölettől hevült performanszokat mutattak be.

...Barátunk nyilván feketeseggyű: akkoriban a nem e kategóriába sorolt hazánk valahai fiainak már megengedték a beutazást, ha kint még vitték is valamire, még dicsekedtek is velük... Tehát felbontják leveleit, a nekünk szólót is felbontották... S ez még azt is magyarázná, miért nekünk írt: nyilván a korábban, közelebbi barátainak írott leveleit is felbontották, mire ezek a közelebbi barátok idővel rájöttek, s elkerülendő a kellemetlenségeket, megszakították vele az amúgy is természetlen kapcsolatot. Mikor a kávéfőző masina csövecskéjén átpöfönt az első csepp nedű, megszólalt bennem egy idősebb barátunk hangja: „Soha ne mondjatok ki neveket! Semmi konkrétumot!” Egy nagyobb társaságban, iddogálás és laza fecsegés után, félrehíva bennünket kaptuk meg a kioktatást. Pontosabban csak afféle sztorizás volt ez: ’56-ban ő már egyetemista volt, és – elmondása szerint – nem csinált se többet, se kevesebbet, mint a többi tízezer, mégis kirúgták az egyetemről, majd csak háromévi segédmunkáskodás után mehetett vissza, csupán csak azért, mert valaki megemlégtette a nevét. „Sose mondjatok például olyat, hogy... És akkor talákoztam X-szel a villamosmegállóban... Mert berendelik X-et és megfingatják.” Jónéhányszor berendelték kihallgatásra, szembesítették meg nem nevezett személyek állítólagos vallomásaival, fenyegették, megalázták. Valóban csak sztorizás volt ez, a nyolcvanas évek elején már valóban nem volt szükségünk naprakészen efféle tudományokra, de

nem apropó nélküli: egy nyaralás közbeni, véletlenül összeverődött társaságban folyt az a bizonyos beszélgetés, és barátunk azt állította, meg nem nevezett, de biztos forrásra hivatkozva, hogy az egyik résztvevő beépített téglá, azaz hivatásos spicli. Sose lehet tudni, legyünk óvatosabbak. „Így megy ez... Most, a létezőben már nem a kihallgató-, hanem a tartótiszteké a játszótér... He-he.”

Így aztán a levelet csak másnap, alaposan öcenzúrázva másoltam légipostai papírra. Kihagytam a főorvos asszonnyal való tárgyalásunk részleteit – jellemzését: amúgy is túlbuzgóság volt ez –, csupán csak megemlégtettem, hogy találkoztunk vele. Kihagytam efféle mondatokat: „Mint emlékszel, pénzen itt, akár csak nálatok, minden megvehető, de míg nálatok természetes dolog, itt, a fennálló törvények szerint akár büntethető korrupciónak is számíthat.” Mert sose lehet tudni, nem árt az óvatosság. Nem voltam büszke magamra, hogy ilyen okos vagyok.

Úgy gondoltuk, levelünk esetleges felbontási idejével is számolva, hamar kapunk választ. Úgy a második hét vége táján, mikor még mindig nem érkezett semmi, egyik ismerősünk Bécsbe ment, afféle hétvégi bevásárlóútra, kapóra jött, megkértük, ott adjon fel egy levelet – ezt a magyar hatóságok már nem tudják elgáncsolni. Ez a levél már szinte csak tömondatokat tartalmazva igen kurta lett – pótlólagos életjelnek való –, ebben még kértünk valamilyen felhatalmazást.

Egyik levelünkre se érkezett válasz.

Ahogy a kórháztól se kaptunk semmiféle értesítést.

Ez idő tájt feleségem úgy érezte, kötelessége lenne ismét bemenni a kórházba, de – azt hiszem, nem akarta újra összebüdösíteni a ruháit: a néni úgyse fogta volna fel személyes megjelenését – csak betelefonált. Sikerült az egyik nővérrel beszélnie, aki részvét nélküli hivatalos közönnyel azt mondta, hogy a néni előző napon meghalt.

A történet itt számunkra befejeződött.

Bár – lelke mélyén – még hónapokig vártam egy Amerikából érkező levélre. Akármilyenre: a történet így bántóan csonka és magyarázat nélkülinek maradt. Még azzal a gondolattal is eljátszogattam, mi lett volna, ha kapunk egy hivatalos, mindenre, még az ingó és ingatlan tulajdonok kezelésére is jogosító meghatalmazást? Nagy slamasztikába kerültünk volna... Bár akkoriban a lakások zöme állami, illetve tanácsi tulajdonban volt, azt bárkinek kiutalhatták, de a néninek voltak bútorai, használati és személyes tár-

gyai, esetleg ékszerei is... Azokkal mi történt? Ügyvédet kellett volna fogadnunk? Perekre jární? Ránk verték volna a temetési költségeket? Jaj-jaj... Aztán a lakásról, ami nagy kincs: százak tülekednek egy kiutalásért... Ki lakhat most benne? Vagy akár már a néni életében tanácsai kézen-közön elintéződött az ügy: a főorvos asszony, nyakában kis fényes aranylánccal adott valami hivatalos igazolást, hogy a bérlő élve már nem kerül ki intézményéből... Talán éppen a főorvos asszony unokahúga lakik most ott? A papírt, amire felírta nevünket és címünket, távozásunk után, alighanem azon melegében a szemétkosárba dobta... Miért értesített volna bennünket bármiről is? Kedvem lett volna elmenni, megnézni azt a lakást, kicsit körülszaglászni a dolgot, de akárhogy is erőlködtem, csak annyit tudtam emlékezetemből kipréselni, hogy valahol a Nagykörúttól kifelé, a Városliget irányába esett a ház, vagy százéves kora ellenére jó állapotú, nagy lakásokkal rendelkező ház, de hogy pontosan melyik...?

Gondolatjátékaim beleillettek a „létező” közállapotába. Aztán csendesen elenyésztek.

Úgy tíz évvel később, a rendszerváltásnak nevezett események után, mikor a nyugati emigránsok már gond nélkül hazajárhattak, találkoztunk valakivel, aki ismerte régi, de szinte ismeretlen barátunkat. Nem

közelről, inkább csak tudott róla. Hogyan keveredett szóba, meg nem mondom. Amerikás magyarunk azt mondta, barátunk szép karriert csinált, bekapcsolódott az akkor nagy felfutásban lévő számítógép-fejlesztésbe, meg persze a bizniszbe, tudományos fokozatokat szerzett, cikkeket írt... És nemcsak tudományos lapokba, de az egyik kint megjelenő magyar nyelvű újságba is. Egy időben rendszeresen olvasta. Ezek afféle önreflexiók voltak, vallomások, innen tudja a dolgait, még azt is, hogy egy skandináv származású nőt vett feleségül. „Kiváló koponya lehetett.” Múlt időben beszélt róla, bár nem tudta biztosan, él-e, hal-e. „Rendkívüli agy... És olyan kemény, rámenős fickó... De az ilyen az amerikaiaknak nagyon is tetszik.” Akkor valóban lehetett pénze rendesen. „És... nagy magyar! Minden cikkében...” „Aha...” bukott ki belőlem, „egy feketeseggű nagy magyar!” Újjonnan szerzett ismerősöm amerikai életével nem ismerhette e kifejezés mögöttes tartalmát, nem is kezdtem el magyarázkodni, de ezen jót nevetett. Úgy látszott, önmagában véve is elég vicces, hogy valaki „feketeseggű nagy magyar”. „Csak hát...” Fél percig az állát masszírozva gondolkodott, kimondja-e? „Csak hát... Legalábbis úgy hírlétt... Nagyon iszik. És hát az alkohol... Idővel... ugye, a jellemet is... De semmi konkrétumot nem tudok.”

Madarak (1979–80, fa)